

STANOVISKO VLÁDY

**k návrhu poslanců Jiřího Miholy, Karla Raise, Terezy Hyťhové, Iva Pojezného, Martina Baxy a dalších na vydání zákona, kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů
(sněmovní tisk č. 470)**

Vláda na své schůzi dne 27. května 2019 projednala a posoudila návrh zákona, kterým se mění zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, a zaujala k němu **nesouhlasné stanovisko**, a to zejména z těchto důvodů:

1. Předložený návrh zákona je v rozporu s národními strategickými dokumenty, trendy ve vývoji sociálně-právní ochrany dítěte, s doporučeními Výboru pro práva dítěte jako kontrolního mechanismu Úmluvy o právech dítěte i s trendy ve směřování sociálních a zdravotních služeb. Vláda je toho názoru, že cíle zákona, tedy pomoci rodinám s dítětem, které má výchovné problémy, lze dosáhnout pomocí již existujících služeb zařízení pro preventivně výchovnou péči, kterými jsou střediska výchovné péče (ambulantní, terénní i pobytové), jejichž služby je třeba podporovat a rozvíjet. Dlouhodobým záměrem je přitom podporovat poskytování preventivně výchovné péče v ambulantní formě jako prevenci před umístěním dětí do ústavní péče. Je nelogické a nepřípustné, aby namísto navyšování počtu a kapacit středisek výchovné péče byla poptávka po službách preventivně výchovné péče řešena úpravou tzv. dobrovolných pobytů dětí v diagnostických ústavech, které jsou ze zákona určeny k poskytování péče dětem s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou. Předložený návrh zákona proto vláda považuje za nekoncepční a nesystémový.
2. Vláda je dále toho názoru, že předložený materiál je problematický též z ústavněprávního hlediska, a to zejména ve vztahu k čl. 8 odst. 6 Listiny základních práv a svobod, čl. 5 odst. 4 Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a k čl. 9 odst. 4 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, které garantují právo na včasný přístup člověka, který byl zbaven své osobní svobody, k nezávislému a nestrannému orgánu, který je nadán pravomocí přezkoumat zákonnost tohoto opatření a v případě dovození závěru o jeho nezákonnosti nařídít propuštění tohoto člověka.

Z judikatury Evropského soudu pro lidská práva lze dovodit základní pravidlo, podle něž nelze pobyt člověka v omezeném prostoru nemocnice či pobytového zařízení považovat za dobrovolný, vyjadřuje-li umístěný člověk s tímto svým pobytem vážně míněný nesouhlas, přičemž situace člověka z hlediska míry, s jakou tento má či nemá zachovánu svéprávnost, v tomto nehraje žádnou roli. Je otázkou, proč by se situace dětí oproti situaci dospělých lidí, kteří jsou omezeni ve svéprávnosti, měla lišit, a to zejména, pokud jde o děti s „poruchami chování“. Podstata problému přitom zůstává stejná – člověka činí zranitelným, z hlediska nepřiměřeného zásahu do jeho osobní svobody, především ta skutečnost, že je omezen ve svéprávnosti, přičemž jediným rozdílem je skutečnost, že omezení svéprávnosti dětí vyplývá přímo ze zákona a v případě dospělých vyplývá ze soudního rozhodnutí. Návrh zákona se nevypořádává s možností, kdy se samo dítě nepřipojí k žádosti zákonných zástupců a nesouhlasí s pobytem a poskytovanou péčí v diagnostickém ústavu a ocitne se tak v zařízení proti své vůli. Diagnostický ústav by se tak stal místem nedobrovolné detence, a to bez svolení soudu. Vláda v této souvislosti uvádí, že i Úmluva o právech dítěte v čl. 37 zaručuje dětem právo na osobní svobodu, přičemž toto právo se svým obsahem neliší od práva na osobní svobodu, zakotveného v obecných lidskoprávních instrumentech upravujících práva každého, naopak působí v tom smyslu, že děti by měly být zbavovány své osobní svobody daleko výjimečněji, než je tomu v případě dospělých. Výbor Organizace spojených národů pro práva dítěte zdůrazňuje, že zbavení osobní svobody nesmí být nikdy opatřením zvláštní ochrany dítěte.

3. Předložený návrh zákona rovněž zásadně nekoresponduje s koncepcí práce s dítětem tak, jak ji pojímá občanský zákoník, který počítá s poměrně striktními pravidly pro využití ústavní výchovy jako krajního prostředku při řešení složité životní situace dítěte, není-li možno využít žádné jiné možnosti. Osobní svoboda dítěte by neměla být omezována libovolně, a to ani jeho zákonným zástupcem. Pobyt v diagnostickém ústavu je zásadním zásahem do života dítěte a mělo by se proto vždy jednat o krajní opatření.
4. Vláda dále připomíná, že návrh je ve zjevném rozporu s deklarovaným cílem zákona č. 333/2012 Sb., kterým byla úprava umístění dítěte do diagnostického ústavu na žádost zákonného zástupce zrušena, tedy s cílem jednoznačně oddělit činnost školských zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy (mezi něž patří i diagnostické ústavy) a školských zařízení preventivně výchovné péče, kterými jsou střediska výchovné péče. Východiskem pro oddělení ústavní a ochranné výchovy a poskytování preventivní péče byl závěr, že není vhodné, aby docházelo ke kombinaci a prolínání jak typů poskytovaných služeb, tak rozdílných klientů v rámci jednoho zařízení.

5. Předložený materiál se vůbec nevypořádává s reálnou schopností diagnostických ústavů poskytovat dobrovolné pobyty, přičemž vláda upozorňuje, že v současné době jsou kapacity zejména dětských diagnostických ústavů zcela naplněny a nelze tedy předpokládat, že by mohly být využity pro případné dobrovolné pobyty ve větším počtu.
6. Důvodová zpráva k předloženému poslaneckému návrhu zákona ve své obecné části obsahuje řadu nepřesností a nepravdivých údajů. Například povinnost zákonného zástupce a dítěte přijít nejméně ke dvěma konzultacím problémového chování v rámci ambulantní péče neplyne z právních předpisů, ale pouze z metodického pokynu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy; rovněž vyhodnocení finančních dopadů je nedostatečné.
7. Návrh zákona vykazuje závažné nedostatky i z legislativně technického hlediska, neboť zamýšlené změně by bylo třeba přizpůsobit mnoho dalších ustanovení zákona, což však již v textu návrhu řešeno není. Předložený materiál také v důvodové zprávě uvádí mechanismy proti možnému zneužití pobytu dítěte v diagnostickém ústavu na žádost jeho zákonných zástupců, ale tyto mechanismy vůbec nejsou promítnuty do textu návrhu zákona a tudíž by se v případě přijetí zákona neuplatnily.